

Екідіңге есте қалар елеулі сапар

Б.Алтынсарин атындағы Арқалық мемлекеттік педагогикалық институтының ректоры Сейітбек Бекенұлы Қуанышбаев бастаған ғылыми экспедициялық топ 2018 жылдың 16-17 маусымы аралығында «Рухани жаңғыру» мемлекеттік бағдарламасы аясында киелі Екідің өлкесіне танылжорлық жұмыстарымен барып қайтты. Экспедиция барысында топ мүшелері Екідің тарихи ескерткішімен танысып, жергілікті тұрғындардан пайда болуы жайында мәліметтер жинақтады.

Екідің - Торғай өңіріндегі көне заманнан қалған тарихи сәулет өнерінің ескерткіші ретінде белгілі. Екідің бір-бірінен біршама қашықтықта түрлі төбешіктердің үстінен орын тепкен. Біріншідің Бейсен қыстауынан солтүстік-батысқа қарай 1,5 шақырым жерде тұр. Қасында Қараторғай өзені ағып жатыр. Екіншідің өткел маңындағы қырда орналасқан. Алыстан қарағанда оңай көрінеді. Киіз үй тәрізді құрылыс тақтатастан салынған.

Оғыз, қыпшақ, қарлұқ қағанаттары кезінде кеңінен таралған мұндай құрылыстарды жау жолын қарап отыратын қарауыл ретінде пайдаланған дейді. Бұл екідің 1959 жылы академик

Әлкей Марғұлан бастаған археологтар жергеу жүргізіп, ежелгі құрылыстың ерте темір дәуіріне жатқызылатынын дәлелдеді. Оның жазуына, Қазақстан аумағында сирек кездесетін «айтас» немесе «дің» деп аталатын киіз үй тәрізді бұл құрылыстар ерте кезде қасиетті орындарға арналған жер болуы мүмкін. Бұл қасиетті «Діндер» 1916 жылғы ұлт-азаттық көтерілісінің дарабоздары Әбдіғалп ханның, Амангелді, Кейкі батырлардың шолғынышы сарбаздарына да игі қызмет еткен.

Бақылап қарасаңыз, діндердің үстіңгі бөлігі асқан шеберлікпен ойылған. Ауыл ақсақалдары айтқандай, ол түгін тартқыш ретінде де қолданылған. Ертеректе жақындап келе жатқан жауды көрген қалақ жауынгерлері халықты шапқыншылықтан аман қалдыру үшін шұғыл түрде ескертуге жасауға міндетті болған. Дәл осы мақсатпен олардың тұрғызып, оның ішіне от жақты. Халық алыстан түгінді байқап, осылайша, төнгелі тұрған қауіп жайындағы ескертуді алған. Діңнің төбесіне шықсаң, алыс жақын жердегі айналаның бәрі анық көрінеді. Сарбаздар ауа райы қолайсыз кездерде үй есебінде пайдаланған. Бүгінгі күнге дейін мұндай орын-

дардың санаулысы ғана жетіп, аман қалды. XX ғасырдың 80-ші жылдарында жергілікті тұрғындар бұзылған діндерді ішінара қайта қалпына келтірген. Ескерткіш 1982 жылдан бері мемлекет қорғауында.

Жалпы алғанда Сарыторғай, Қараторғай өңірі көне тарихи ескерткіштерге бай өлке. Сондықтан болар Қазақстанның сакральды картасына осы аймақтағы бірнеше тарихи ескерткіш енгізілді. Екідіңнен басқа «Маятас», «Махат саханасы», «Қызтам», «Қостам» сияқты ескі киелі ерткіштер, сонымен қатар Қараторғай өзенінің бойындағы ежелгі сақ қорымдары кейінгі кезде тарихи-археолог ғалымдардың қызығушылықтарын оятып жүр. Соңғы жылдары сақ обалары қазылып құнды жәдігерлер табылуда. Археологиялық қазба жұмыстарына институтымыздың тарих мамандығының студенттері де белсене қатысып жүр.

Экспедиция осы сапар барысында Екідің тарихи ескерткіштері жөніндегі құнды мәліметтерге қанығып қайтты. Экспедиция басшысы Сейітбек Бекенұлы бұл экспедиция болашақта да өз жалғасын табатынын айтты.